

MIROSLAV GEJDOŠ

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2471-3024>

miroslav.gejdos@ku.sk

Alcide De Gasperi University of Euroregional Economy
Poland, Józefów

Gejdoš, M. (2019). Edukacja dorosłych

– aspekty samokształcenia i stylu życia.

Intercultural Communication, ISSN 24510998,

vol. 1(6)2019, pp. 269–276.

DOI: 10.13166/inco/105536

Adult education – aspects of self-education and lifestyle

ABSTRACT

In the modern world and in the modern perceived system of continuing education, the adult education occupies a special place. It covers various stages in a person's life, not only the production period and the period of stabilization, but also the pre-retirement or retirement period. Each of these periods is characterized by different needs as well as educational, social and caring problems.

Purpose. Search of optimal ways for personal and professional life-long self-perfection of a person in accordance with theoretical and methodological principles of the pedagogics.

Methods. The work uses a method of critical analysis of the results of practical experience as well as the structural and functional analysis, the systematization, and generalization methods.

Conclusion. The developmental potential conducive to learning was considered to be inexhaustible, constituting a sufficient base for activating the processes of learning of a person for the rest of his or her life. The educational possibilities exist throughout entire life and they are diverse as well as multi-conditioned by the whole way of life of an adult person. According to Elżbieta Dubas, the human life – development – learning constitute a kind of ontological and anthropological triad defining humanity. The learning is important for being a human and for becoming a human. The high value of knowledge, defining the social position of a person, forces to permanent learning, allowing to renew, to expand and to improve knowledge as well as to forget this unhelpful, and to acquire this needed knowledge in order to be able to live efficiently and satisfactorily in an ever-changing world.

Keywords: *personal development, professional development, Andragogy, lifelong education, self-organization, self-regulated education.*

Edukacja dorosłych – aspekty samokształcenia i stylu życia

STRESZCZENIE

We współczesnym świecie i nowocześnie postrzeganym systemie edukacji ustawicznej, edukacja dorosłych zajmuje szczególne miejsce. Obejmuje różne etapy w życiu człowieka, nie tylko okres produkcyjny i okres stabilizacji, ale także okres przedemerytalny czy emerytalny. Każdy z tych okresów charakteryzuje się odmiennymi potrzebami oraz problemami oświatowymi, wychowawczymi, społecznymi i opiekuńczymi.

Cel pracy. Celem pracy jest poszukiwanie optymalnych sposobów osobistego i zawodowego samodoskonalenia osoby, zgodnie z teoretycznymi i metodologicznymi zasadami pedagogiki.

Materiały i metody badawcze. W pracy zastosowano metodę krytycznej analizy wyników doświadczeń praktycznych, analizę strukturalno-funkcjonalną, systematyzację, uogólnienie.

Wnioski. Potencjał rozwojowy sprzyjający uczeniu się uznano za niewyczerpywalny, stanowiący dostateczną bazę uaktywniania procesów uczenia się człowieka do końca jego życia. Możliwości edukacyjne istnieją przez całe życie, są one zróżnicowane, wielorako uwarunkowane całą drogą życiową człowieka dorosłego. Jak pisze Elżbieta Dubas, życie ludzkie – rozwój – uczenie się stanowią swoistą triadę ontologiczno – antropologiczną określającą człowieczeństwo. Uczenie się jest ważne dla bycia, stawania się człowiekiem. Wysoka wartość wiedzy, określająca pozycję społeczną człowieka, zmusza do permanentnego uczenia się, pozwalającego na odnawianie, poszerzanie, udoskonalanie wiedzy, zapominanie tej nieprzydatnej, a nabywanie potrzebnej, aby móc sprawnie oraz satysfakcjonująco żyć we wciąż zmieniającym się świecie.

Słowa kluczowe: rozwój osobisty, rozwój zawodowy, andragogika, kształcenie ustawiczne, samoorganizacja, samoregulacja.

Wstęp

We współczesnym świecie i nowoczesnie postrzeganym systemie edukacji ustawicznej, edukacja dorosłych zajmuje szczególne miejsce. Jest istotną częścią tego systemu. Obejmuje różne etapy w życiu człowieka, nie tylko okres produkcyjny i okres stabilizacji, ale także okres przedemerytalny czy emerytalny. Każdy z tych okresów charakteryzuje się odmiennymi potrzebami oraz problemami oświatowymi, wychowawczymi, społecznymi i opiekuńczymi. Zgodnie z założeniami kształcenia ustawicznego każdy człowiek ma prawo do nauki w różnym okresie życia, a władze oświatowe mają obowiązek zapewnić różne jej formy, pomoc i opiekę.

Kompetencje edukacyjne

Kształcenie dorosłych, pełniące niegdyś rolę zastępczą o charakterze kompensacyjnym, staje się obecnie popularną formą aktywności edukacyjnej. Rozwój kultury, rosnące wymagania i motywacje, a także coraz większa dostępność wspierana nowymi technologiami powodują jej upowszechnianie się. Józef Pólturzycki pisze twierdzi, że kształcenie ustawiczne staje się nie tylko celem, ale także podstawową formą realizacji nowoczesnej edukacji (Pólturzycki, 2004, s. 17).

Uczenie się dorosłych jest motywowane w zróżnicowany sposób, choć najbardziej znamienne są motywy praktyczne. Dorosły się uczy, gdyż przez uczenie się chce rozwiązać jakiś ważny problem, jakieś ważne wyzwanie, które pojawiło się na jego drodze rozwojowej. W poszukiwaniach motywacji uczenia się dorosłych znaczące jest także wskazanie źródła potrzeb edukacyjnych w potrzebach orientacyjnych i poznawczych, jak również ich umiejscowienie w ogólnej hierarchii potrzeb człowieka jako gatunku i potrzeb poszczególnych jednostek. Potrzeby edukacyjne odzwierciedlają określoną świadomość edukacyjną jednostki, jej zdolność do wyborów i decyzji edukacyjnych. Mogą one odnosić się do wszystkich wymiarów życiowej aktywności człowieka (Dubas, 2005, s. 28).

W procesie uczenia się niezwykle przydatne są jednostki tzw. kompetencje edukacyjne, które oznaczają zdolność, predyspozycje jednostki do podejmowania skutecznych działań edukacyjnych. Kompetencje edukacyjne można nabywać między innymi w procesie nauczania. Okazują się one nie-

odzownym „wyposażeniem” współczesnego człowieka, pozwalającym mu na życie świadome, aktywne i zaradne (Dubas, 2005, s. 31). Istotną rolę odgrywa także samokształcenie. Przez proces własnej aktywności edukacyjnej człowiek dojrzały ma możliwość doświadczenia i realizacji swojej dorosłości, definiowanej w kategoriach samodzielności, autonomii. Kompetencje edukacyjne stają się tutaj kompetencjami autoedukacji. Te z kolei stanowią istotny składnik kompetencji samorozwoju jednostki, dającej człowiekowi możliwość manifestowania autorstwa własnego życia (Dubas, 2005, s. 34).

Samokształcenie to najczęściej samodzielne porządkowanie, uaktualnianie oraz poszerzanie wiedzy teoretycznej i praktycznej drogą indywidualnego zdobywania informacji, jak również umiejętnego jej przetwarzania oraz wykorzystywania. Jak pisze Agata Chabior, samokształcenie seniorów w przeważającej części realizowane jest poprzez czytelnictwo pracy i książek dotyczących zagadnień i dziedzin, którymi ludzie ci się interesują. Treści czytanej literatury wpływają na instrumentalne cech osobowości osób starszych (tj. wiedza, umiejętności, nawyki, doświadczenia, sposoby działania) oraz cechy kierunkowe (tj. emocje, przekonania, dążenia, postawy) (Chabior, 2000, s. 150).

Bogusław Śliwerski mówi, iż edukacja dorosłych sama w sobie nie wystarczy, aby doprowadzić do zmiany. Oczekiwany rezultat pojawi się w zintegrowanym kontekście, gdzie podmioty nie tylko będą akceptować cele i wymogi, lecz także dostosowywać się do tej przestrzeni życiowej. Budując ją i przebudowując. Zmiana, jakiej osoba dorosła doświadcza w procesie edukacyjnym, jest także wynikiem zetknięcia dwóch doświadczeń kulturowych: doświadczenia wychowawcy/nauczyciela, który technicznie przygotowuje i projektuje strukturę oraz doświadczenia tego, kto jest do niej zmotywowany potrzebą nowości, pragnieniem nowych spraw, które byłyby powodem do refleksji (*Pedagogika*, 2006, s. 227).

Zbigniew Pietrański wymienia czynniki decydujące o złożoności i swoistości uczenia się:

- Zróznicowane doświadczenie życiowe jednostki
- Zainteresowania, potrzeby i motywacja uczących się
- Stan wiedzy i jej struktura
- Opanowane techniki uczenia się

- Przebieg kariery szkolnej i aktywności edukacyjnej w okresie poszkolnym
- Pełnione role społeczne
- Ilość i struktura czasu wolnego (Pietrasiniński, 1996, s. 29).

Olga Czerniawska mówi o uczeniu jako stylu życia. Mówi, że uczenie się jest procesem trwającym przez całe życie i realizującym się poprzez życie, doświadczenia, styczności, wydarzenia osobiste i społeczne, przez historię życia. Tak rozumiane uczenie się zawiera cztery wymiary:

- Uczyć się, aby poznać
- Uczyć się, aby działać
- Uczyć się, aby żyć wspólnie
- Uczyć się, aby być

Zdolność do uczenia

Uczenie się to nie tylko uczestniczenie w zorganizowanych formach kształcenia, ale przede wszystkim uświadomienie sobie sytuacji edukacyjnych w życiu oraz przez całe życie. To otwarcie się na siebie, innych i świat. Uczenie staje się sposobem na życie, stylem (Czerniawska, 1997, s. 19).

Jak pisze Agata Chabior, uczenie się w przypadku osób starszego pokolenia przybiera dość różnorodne formy. Podobnie jak samo rozumienie pojęcia „uczenie się” jest przez seniorów różnie interpretowane. Najczęściej „uczenie się” pojmują jako poszerzanie wiedzy praktycznej i teoretycznej. Uczeniem się dla seniorów jest też poszerzanie doświadczenia życiowego, uczenie się na tle życia. Uczestniczenie w określonych sytuacjach indywidualnych i społecznych, w tym także o charakterze edukacyjnym daje nie tylko informacje, a przez to poznanie rzeczy, zjawisk i ludzi, ale także wyposaża w określony repertuar zachowań, które pozwalają na umiejętne znalezienie się w sytuacjach trudnych. Dając kontakt z dziejącą się rzeczywistością przynosi rozumienie zachodzących zmian oraz konieczność umiejętnego adaptowania się do nich (Chabior, 2000, s. 139).

A. Chabior, na podstawie przeprowadzonych badań, wnioskuje, że im wyższe wykształcenie osób starszych, tym większa jest ilość dziedzin nauki, którymi osoba ta się zajmuje. Im poziom wykształcenia formalnego niższy,

tym mniejsza jest ich ilość. Wysoki stopień istotności związku między wykształceniem seniorów a treściami czytanych przez nich książek pozwala sądzić, że wykształcenie determinuje rodzaj, charakter i intensywność zainteresowań osób starszych, ich kontakt z określonymi dziedzinami nauki (Chabior, 2000, s. 155).

E. Berezowski i J. Pólturzycki opisują psychiczne możliwości uczenia się dorosłych, które są bardzo zróżnicowane. Dotyczy to obniżenia sprawności słuchu i wzroku. Jak podają autorzy, już od 14 roku życia następuje osłabienie słuchu, które wyraźnie zaznacza się w wieku 40 lat i u osób, które przekroczyły ten wiek. Podobnie przedstawia się sytuacja związana ze zdolnością widzenia. Poza tym stwierdza się, że w wieku dorosłym zachodzą duże zmiany w zakresie uwagi, spostrzegawczości, wyobraźni, pamięci i myślenia. Zaobserwowano też, że dorośli mają lepiej rozwiniętą uwagę i mogą ją łatwiej przystosować do nowych czynności, a także zakres uwagi ludzi dorosłych jest znacznie większy. Podobnie, mimo osłabienia wzroku, zdolność spostrzegania jest inna u dorosłych niż u dzieci. U osób dorosłych jest ona bardziej zróżnicowana w zależności od wieku, stanu zdrowia i rodzaju zajęć zawodowych. Jest to niezwykle istotne przy nauce i doskonaleniu czytania, nauce języków obcych.

Procesem, który również nieco inaczej przebiega u ludzi dorosłych niż u dzieci jest wyobraźnia. Dorosłych cechuje większy stopień rzeczywistości w wyobraźni, staje się ona bardziej praktyczna i konkretna. Odbija się to niekorzystnie na procesie opanowywania pojęć abstrakcyjnych. Podobne różnice występują w zdolnościach pamiętania i myślenia ludzi dorosłych. Pamięć człowieka dorosłego staje się bardziej logiczna i praktyczna, a myślenie staje się bardziej praktyczne.

Berezowski i Pólturzycki podsumowują charakterystykę tych wszystkich możliwości, pisząc, że niezależnie od zmian, jakie stwierdza się w zdolnościach oraz procesach psychicznych omawianego okresu, dorośli w wieku do 45 roku życia mogą uczyć się dowolnych treści i umiejętności równie skutecznie jak uczą się dzieci i młodzież w wieku szkolnym. Autorzy twierdzą jednak, że po osiągnięciu tego wieku zdolność uczenia się jest mniejsza, ale jeżeli poprzednio dorośli zajmowali się problemami i zadaniami o charakterze intelektualnym, to i po przekroczeniu granicy 45 roku

życia ich możliwości w zakresie zdolności uczenia się nie maleją (Berezowski, Pólturzycki, 1975, ss. 17-18).

Jednym z głównych elementów pracy pedagogicznej jest ocenianie. Oceniając coś lub kogoś wyrażamy swój sąd o wartości i przydatności napisanego wypracowania, rozwiązanego zadania lub wysłuchanej odpowiedzi. Wyrażamy też sąd o zdobytych kwalifikacjach predestynujących go do zajmowania określonych stanowisk zawodowych i społecznych. Ocena w nauczaniu dorosłych spełnia funkcję selekcji społecznej, funkcję dydaktyczną oraz wychowawczą. Funkcja selekcji w szkole dla dorosłych wygląda nieco inaczej niż w szkole, gdzie uczą się dzieci i młodzież. Uczniowie dorośli najczęściej są ludźmi pracującymi zawodowo i ukończenie szkoły utwierdza ich przydatność na stanowiskach, do których nie posiadali jeszcze odpowiednich kwalifikacji (Berezowski, Pólturzycki, 1975, ss. 39-40).

Podsumowanie

Pisząc o różnicach dotyczących edukacji dzieci i młodzieży oraz dorosłych, należy wspomnieć o różniącym się środowisku edukacyjnym tych grup. Środowisko edukacyjne człowieka dorosłego jest znacznie rozleglejsze przestrzennie i bogatsze treściowo niż środowisko wychowawcze dzieci i młodzieży. Tamto jest w znacznym stopniu sterowane przez ludzi dorosłych, z dominacją strategii ochronnej, rozwijanej w intencji obrony przed zaburzeniem procesu rozwoju intelektualnego, emocjonalnego i moralnego młodocianych. Człowiek dorosły może wchodzić w bogate interakcje z szeroko otwartymi dla niego przestrzeniami przyrodniczymi, społecznymi i kulturowymi. Ta otwartość bogactwa interakcji ma swoje ograniczenia, ale jest ich zdecydowanie mniej niż w przypadku dzieci i młodzieży, wobec których dorośli stosują liczne celowe ograniczenia. A więc środowisko człowieka dorosłego jest mu nie tyle dane, co raczej zadane, bowiem w znacznej mierze staje się funkcją jego woli i aktywności właśnie owych podejmowanych działań czy też ich zaniechania (Jankowski, 2005, ss. 94-95).

Potencjał rozwojowy sprzyjający uczeniu się uznano za niewyczerpalny, stanowiący dostateczną bazę uaktywniania procesów uczenia się człowieka do końca jego życia. Możliwości edukacyjne istnieją przez całe

życie, są one zróżnicowane, wielorako uwarunkowane całą drogą życiową człowieka dorosłego. Jak pisze Elżbieta Dubas, życie ludzkie – rozwój – uczenie się stanowią swoistą triadę ontologiczno – antropologiczną określającą człowieczeństwo. Uczenie się jest ważne dla bycia, stawania się człowiekiem (Dubas, 2005, ss. 26-28).

Wysoka wartość wiedzy, określająca pozycję społeczną człowieka, zmusza do permanentnego uczenia się, pozwalającego na odnawianie, poszerzanie, udokształcanie wiedzy, zapominanie tej nieprzydatnej, a nabywanie potrzebnej, aby móc sprawnie oraz satysfakcjonująco żyć we wciąż zmieniającym się świecie.

References

- Berezowski, E., Półturzycki, J. (1975). *Kontrola i ocena w procesie kształcenia dorosłych*. Warszawa.
- Chabior, A. (2000). *Rola aktywności kulturalno-oświatowej w adaptacji do starości*. Radom – Kielce.
- Czerniawska, O. (1997). Uczenie się jako styl życia, [w]: *Przygotowanie do starości. Materiały z konferencji gerontologicznej*. Łódź.
- Dubas, E. (2005). Dorosłość w edukacyjnym paradygmacie, czyli dorosłość jako edukacyjny okres życia człowieka, [w]: *Człowiek na edukacyjnej fali. Współczesne konteksty edukacji dorosłych*, pod red. nauk. M. Podgórnego. Kraków.
- Jankowski, D. (2005). Człowiek dorosły współkreatorem swojego środowiska edukacyjnego, [w]: *Człowiek na edukacyjnej fali. Współczesne konteksty edukacji dorosłych*, pod red. nauk. M. Podgórnego. Kraków.
- Pedagogika. Subdyscypliny wiedzy naukowej*. (2006). Tom 3, pod red. nauk. Bogusława Śliwerskiego. Gdańsk.
- Pietrański, Z. (1996). Rozwój dorosłych, [w]: *Wprowadzenie do andragogiki*, pod red. T. Wujka. Radom.
- Półturzycki, J. (2004). Andragogika jako dyscyplina akademicka, [w]: *Wyzwania współczesnej edukacji dorosłych. Andragogika jako przedmiot akademicki*, pod red. A. Fabiś. Mysłowice – Zakopane.
- Stuart-Hamilton, I. (2000). *Psychologia starzenia się*. Poznań.

Received: 28.10.2018

Accepted: 14.01.2019